

Over bewondering en de eerste tentoonstellingen

Vincent van Gogh, het noodlot van succes

Soms stellen bezoekers die wij rondleiden vragen waar je niet een-twee-drie een volledig antwoord op kunt geven. Je wordt door zulke vragen dan uitgedaagd om, thuis gekomen, op onderzoek uit te gaan. Dat overkwam mij niet zo lang geleden met vragen over Vincents bekendheid. Zoals "Wanneer werd Van Gogh eigenlijk beroemd? En "Wanneer waren zijn eerste tentoonstellingen? Hieronder zet ik de feiten op een rijtje.

In de jaren dat Vincent bij zijn broer Theo in Parijs woonde, exposeerde hij zo nu en dan schilderijen in het café Le Tambourin (van Agostina Segattori) en in het restaurant Du Chalet in Parijs. Ook in de etalage van de schilderswinkel van Père Tanguy hing soms een werk van Vincent, waarschijnlijk meer uit sympathie voor hem dan uit waardering voor het werk. Vol verlangen vertrok hij in februari 1888 naar het zuiden, naar Arles waar hij schilderijen maakte vol nieuwe kleuren, passie en emoties. Hij verzond ze bijna allemaal hoopvol naar zijn broer Theo in Parijs.

Door toedoen van Theo groeide rond de jaarwisseling 1889/1890 in de Franse hoofdstad de belangstelling voor het werk van Van Gogh. Maar in die periode zag Vincent zelf het heel donker in. Hij verbleef vanaf mei 1889 in het krankzinnigengesticht St. Paul-de-Mausole in St.-Remy. Het lijden waarmee hij zich had geïdentificeerd verdroeg geen erkenning door een wereld die hem enkel afschuw inboezemde... Waar zou dat gevoel toe leiden?

Belofte

Op **3 september 1889** opende in Parijs de vijfde tentoonstelling van de Salon des Indépendants haar poorten. Dit was een alternatieve tentoonstelling om de impressionistische schilders die door de jury van de officiële Salon waren afgewezen een eigen podium te geven. Van Gogh waagde zich ook aan deelname, zij het op herhaalde en uitdrukkelijke aansporingen van zijn broer



Irissen, St.-Rémy-de-Provence 1889

Theo. Er werden daar in de Salon des Indépendants twee doeken van Vincent getoond: "*Sterrennacht boven de Rhône*" (Arles) en "*Irissen*" (Saint-Rémy-de-Provence). Al spoedig verschenen er in het Nederlandse tijdschrift 'De Portefeuille' positieve reacties van de cultuurcriticus J.J. Isaacson.

In **januari 1890** opende de Belgische tegenhanger van de Salon des Indépendants, de 'Groupe des XX' – zo genoemd naar het aantal leden – in Brussel zijn zevende tentoonstelling. Vincent nam nu met zeven doeken deel aan deze expositie. De werken riepen veel reacties op, maar Van Gogh is wel nu duidelijk op de kaart gezet. In Brussel verkocht hij zijn eerste en enige schilderij "*De rode wijngaard*". Het kwam voor 400 francs in het bezit van Anna Boch, de zus van Vincents schilderkennis Eugène Boch.

Positief

In **januari 1890** verscheen in het belangrijkste symbolistische tijdschrift, de 'Mercure de France', een uiterst lovend, bijna literair artikel van Albert Aurier over Van Gogh, getiteld 'Les Isolés'. Emile Bernard, Vincents schildervriend in Parijs, had de commentaarschrijver van de Parijse periodiek op de Nederlandse kunstenaar geattendeerd en hem de schilderijen van Van Gogh laten zien die Père Tanguy bewaarde. Maar Vincent zelf was van dit positieve artikel helemaal van de kaart. Hij kon deze bewondering niet verdragen! Hij vroeg de schrijver Aurier dan ook om niet meer zo'n artikel over hem te schrijven...(brief 863).

Kortom, de schilder Vincent van Gogh kreeg tegen het einde van zijn korte leven al zeker bekendheid. Hij exposeerde en in de Franse kunstwereld kende men zijn naam. Als in **maart 1890** alle ogen in Parijs gericht zijn op de zesde "Salon des Indépendants" is Van Gogh daar zelfs al met tien schilderijen vertegenwoordigd. Vincent gold nu al als een veelbelovend jong kunstenaar, die "het geluk" had over een uitstekende pleitbezorger te beschikken in de kring van galeriehouders, namelijk zijn broer Theo. Maar zó gelukkig voelde Vincent zich niet met deze officiële belangstelling. Het beangstigde hem zelfs steeds meer. Begrepen de mensen zijn kunstwerken wel...?

Levenstaak

Na het overlijden van Vincent op 29 juli 1890 krijgen zijn broer Theo en schoonzus Jo van Gogh-Bonger de erfenis van Vincent. Als Jo(hanna) na de dood van haar man Theo in januari 1891 met haar zoontje Vincent Willem naar Nederland verhuist, neemt zij circa 400 schilderijen en 500 tekeningen van Vincent mee. En ook bezat zij de gehele briefwisseling tussen de beide broers. Zij ziet het als haar belangrijke levenstaak om voor de gehele collectie te zorgen. Jo Bonger lobbyde in artistieke en intellectuele kringen met het doel de reputatie van Vincent te vergroten. En met succes!

Al op **19 december 1891** vond bij het schilderkundig genootschap Pulchri in Den Haag een zogenaamde kunstbeschouwing plaats. Geïnteresseerden kregen die dag de gelegenheid om ook werk van Van Gogh nader te bekijken. Een aantal maanden na Pulchri was er op **24 februari 1892** een gelijksoortige kunstbijeenkomst in Arti et Amicitiae in Amsterdam waar ook werk van Vincent getoond werd.

De eerste grote tentoonstelling van zijn werken vond echter plaats van **16 mei tot 6 juni 1892** bij de Haagsche Kunstkring in Den Haag. De tentoonstelling werd georganiseerd onder leiding van de schilder Jan Toorop en in overleg met Jo Bonger. Er werden 45(!) werken van Van Gogh getoond in zalen van Café Riche aan het Buitenhof 5. Een andere belangrijke overzichtstentoonstelling van Van Goghs werk was ook **in 1892** in de prachtige Amsterdamse Kunstzaal Panorama. Richard Roland Holst richtte de tentoonstelling in. Hij maakte daarvoor de catalogus met erin opgenomen citaten uit de brieven van Vincent. Voor het eerst werd er nu een verband gelegd tussen zijn brieven en Van Goghs werk. Nu begon de naam van Vincent in kunstkringen nog bekender te worden.



Het Panorama-gebouw Amsterdam is inmiddels afgebroken

Dat gebeurde niet alleen in Nederland maar ook in het buitenland. De kleine Parijse Galerie Le Barc de Boutteville toonde bijvoorbeeld in **april 1892** zestien werken van Van Gogh. Zijn vriend Emile Bernard maakte voor deze tentoonstelling

een houtsnede voor een catalogus. **In 1895** organiseerde de kunsthandelaar Ambroise Vollard een kleine expositie met tien 'Van Goghs'. **Een jaar later** volgde een grotere tentoonstelling waarvoor Jo van Gogh-Bonger hem 56 schilderijen en 54 tekeningen toestuurde. Maar deze exposities leverden Vollard te weinig op naar zijn zin.

In Berlijn was Paul Cassirer de pleitbezorger van Vincent. Na enkele kleine verkoopexposities in **1901, 1902** en een grotere in **1905** (47 schilderijen!) organiseerde deze Duitse kunsthandelaar in **1914** de grootste Van Gogh-expositie tot dan buiten Nederland.

Doorbraak

Maar in Nederland was er - m.n. door de inspanningen van schoonzus Jo - al in de **zomer van 1905** een belangrijke grote overzichtstentoonstelling in het Stedelijk Museum in Amsterdam. Twee maanden lang waren hier circa 450(!) schilderijen en tekeningen van Van Gogh te zien. Deze tentoonstelling betekende een duidelijke doorbraak van het werk van Vincent. Zelfs kwamen er nu ook de eerste vervalsingen aan het licht. Een praktijk die uitmondde in een groot schandaal van 30 vervalsingen die op de markt werden gebracht door de Berlijnse kunsthandelaar Otto Wacker. Eind 1932 is hij daarvoor veroordeeld tot één jaar en zeven maanden celstraf.

Het lijkt vreemd, maar Vincent zèlf zou met al deze aandacht en verkoopsuccessen zeker niet gelukkig zijn geweest. Sterker nog, Vincent vréésde zijn succes (brief 865).

Zijn eenzaamheid, zijn ziekte, zijn geestelijk lijden en de verachting van het publiek heeft hij niet alleen geaccepteerd als prijs voor zijn kunst, maar hij is die bovendien als onmisbare levensvoorwaarden gaan beschouwen. Vanuit dit licht bekeken, krijgt Vincent in zijn laatste levensmaanden de rotsvaste overtuiging dat hij hoe dan ook voor zijn succes zal moeten boeten. Het is bijzonder triest, maar ook dàt gevoel zal hem uiteindelijk tot zelfdoding drijven op 26 juli 1890. Een onafwendbaar noodlot...

Gerard Netten, Vincentre-gids

de bronnen o.a.:

- * 'Vincent van Gogh en Den Haag' door Michiel van der Mast en Charles Dumas, Zwolle/Den Haag 1990
- * 'Van Gogh Alle schilderijen' door Ingo F. Walther en Rainer Metzger (Taschen), 2015
- * 'Vincent uit de doeken', begeleidende documentatie bij de tentoonstelling met dezelfde titel in het Noordbrabantse Museum, Den Bosch oktober 2015